

Majandus- ja infotehnoloogiaministri 26. juuni 2024. a määruse nr 20 „Teadus- ja arendustegevuse toetuse andmise ja kasutamise tingimused ja kord“ muutmise määruse eelnõu seletuskiri

1. Sissejuhatus

Määrus kehtestatakse riigieelarve seaduse § 53¹ lõike 1 alusel.

Eelnõus tehtavate muudatustega:

- kaotatakse projekti põhitäitja ja vastutava täitja rollid;
- kaotatakse projekti partneri abikõlblike kulude osakaalu piirang juhul, kui partner ei ole Eestis positiivselt evalveeritud teadus- ja arendusasutus.

Ülejäänud muudatustega tehakse määruses tehnilisi parandusi.

Määruse ja seletuskirja koostasid Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi strateegiaosakonna välisvahendite õiguse nõunik Cyrsten Rohumaa (cyrsten.rohumaa@mkm.ee, 631 3609), teadmusjuhtimise valdkonna juht Külliki Tafel-Viia (kylliki.tafel-viia@mkm.ee, 625 6478) ja analüütik Karel Lember (karel.lember@mkm.ee, 625 6402). Määruse juriidilise ekspertiisi tegi Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi õigusosakonna õigusnõunik Gerly Lootus (gerly.lootus@mkm.ee, 639 7652). Eelnõu ja seletuskirja on keeleliselt toimetanud Justiits- ja Digiministeeriumi õigusloome korralduse talituse toimetaja Inge Mehide (inge.mehide@justdigi.ee, 5366 8522).

2. Määruse muudatuste sisu ja võrdlev analüüs

Eelnõu koosneb kolmeteistkümnest punktist.

Punktiga 1 muudetakse § 1 teksti. Lõikest 1 jäetakse välja konkreetsed valdkonnad, kuna ministeeriumi vastutusvaldkonnad on pidevas muutumises.

Paragrahvi 1 lõike 2 muudetakse toetusega, sh hindamisega, seotud teabe ja dokumentide esitamise ning kättetoimetamise viisi.

Paragrahvi 1 lõike 3 muutmise ja lõike 3 lisamisega muudetakse toetuse tagasinõudmisega seotud dokumentide kättetoimetamise viisi, kuna Eesti Teadusinfosüsteemi (edaspidi *ETIS*) kaudu ei ole võimalik neid dokumente kätte toimetada.

Punktiga 2 muudetakse § 2 punkti 3 ning sätestatakse, et projekti partneriks võib olla mis tahes avalik või eraõiguslik juriidiline isik, välja arvatud riik ja kohaliku omavalitsuse üksus, kuna riik ja sõltuvalt teemast ka kohalik omavalitsus on poliitikakujundajatena vahetu kasusaaja rollis. Muudatus laiendab potentsiaalsete partnerite ringi.

Punktidega 3 ja 4 muudetakse § 2 punkte 4 ja 7, millega jäetakse määrusest välja terminid „põhitäitja“ ning „vastutav täitja“. Edaspidi määruse tähenduses täitjaid ei eristata. Projektis

peab osalema vähemalt üks täitja määratlusele vastav isik. Aasta 2024 vooru kogemusest lähtuvalt on muudatus vajalik, kuna selgus, et mitmete astmete olemasolu tegi hindamisprotsessi keerumaks ja puudus igasugune vajadus erinevaid tegijaid keerukasse gradatsiooni seada.

Punktiga 5 jäetakse §-st 6 välja konkreetsed valdkonnad. Muudatuse vajalikkust on selgitatud eelnõu punkti 1 selgituste juures.

Punktiga 6 tunnistatakse kehtetuks § 8 lõige 5, millega kaotatakse abikõlblike kulude 30% suuruse osakaalu nõue juhul, kui projekti partner on eraõiguslik juriidiline isik. Enamiku abikõlblikest kuludest pidi kandma partner, kes on Eestis positiivselt evalveeritud teadus- ja arendusasutus (edaspidi *positiivselt evalveeritud TA-asutus*). Muudatus on vajalik, kuna eelnõuga laiendatakse partnerite ringi, mistõttu ei ole enam põhjendatud eraõiguslikust isikust partneri kantavate abikõlblike kulude piiramine.

Punktiga 7 muudetakse § 9 lõiget 1, mille kohaselt ei pea taotleja enam olema positiivselt evalveeritud TA-asutus. Taotleja võib olla mis tahes avalik- või eraõiguslik juriidiline isik, välja arvatud riik ja kohaliku omavalitsuse üksus. Muudatus on vajalik potentsiaalsete taotlejate ringi laiendamiseks. Seletuskirja punktis 4 on selgitatud, et taotlejate ringi laiendamisega ei kaasne toetatud projektide madalam kvaliteet.

Punktiga 8 tehakse § 10 lõikes 2 tehakse nõ tehniline muudatus, mille kohaselt avaldatakse taotlusvorm ETIS-es, mitte Eesti Teadusagentuuri (edaspidi ETAG) veebilehel. Ka taotlus esitatakse ETIS-e keskkonnas.

Punktis 9 sisalduv § 10 lõike 3 punkti 5 muudatus on seotud määruse § 2 punkti 4 kehtetuks tunnistamise ja punkti 7 muutmisega. Kuna enam ei määratleta põhitäitjat ja vastutavat täitjat, märgitakse nõutud andmed projekti elluviimises osalevate taotleja ja partneri töötajate või neile võlaõigusliku lepingu alusel teenust osutavate füüsiliste isikute kohta.

Punktiga 10 muudetakse § 12 lõiget 3 ning sätestatakse, et toetuse taotleja ei tohi alustada projekti tegevusi ega võtta nende elluviimiseks kohustusi enne taotluse rahuldamist. Muudatus on vajalik, et säästa taotlejat tegevustest ja kulutustest, mida ta poleks teinud ega võtnud, kui taotlust ei oleks rahuldatud.

Punktiga 11 tunnistatakse § 19 punkt 3 kehtetuks, sest eelnõuga jäetakse määrusest välja terminid „vastutav täitja“ ja „põhitäitja“.

Punktiga 12 muudetakse § 25 lõike 1 punkti 2 tulenevalt eelnõu punktiga 1 määruse § 1 lõikes 1 tehtud muudatusest.

Punktiga 13 kehtestatakse rakendussätted, mille kohaselt projektide, mille osas rahuldati taotlus enne eelnõu määrusena jõustumist, elluviimises osalevad jätkuvalt põhitäitja ja vastutav täitja ning toetuse saajal on õigus mõjuval põhjusel määrata projektile uus põhitäitja või vastutav täitja. See võib osutada vajalikuks, nt kui nimetatud isik ütleb töölepingu üles. Rakendussäte tagab, et pooleliolevas projektis peab ka partneri töötaja olema doktorikraadiga, sellele vastava kvalifikatsiooniga teadus- ja arendustöötaja või doktorant. Eelnõu ei esita

partneri töötajale enam nimetatud nõudeid. Kõnealuse määruse muutmise ajal toetuse taotlusi vastu ei võeta ning kõigi esitatud taotluste suhtes on otsused tehtud määruse seni kehtinud redaktsiooni alusel. Kuna toetatud projektides viiakse läbi uuringuid ja tehakse eksperimentaalarendust majandus-, digi- ja töövaldkonnas, siis tuleb lõpparuandes esitada ka panus nimetatud valdkondadesse vastavalt elluviidavate projektide taotlustes sõnastatule.

3. Määruse vastavus Euroopa Liidu õigusele

Määrus on kooskõlas Euroopa Liidu õigusega.

4. Määruse muudatuste mõju

Muudatuste suurim mõju seisneb selles, et kui kehtiva määruse kohaselt saab toetust taotleda üksnes positiivselt evalveeritud TA-asutus, siis määruse muutmise järel saab toetust taotleda mis tahes avalik- või eraõiguslik juriidiline isik, kelle töötaja osaleb projektis. Selle muudatusega suureneb toetuse potentsiaalsete taotlejate ring, kuna taotlejateks ei ole enam vaid ülikoolid ja teadusasutused.

Muudatustega väheneb ka ETAGi halduskoormus, kuna ETAG ei pea enam kontrollima toetuse taotleja või projekti partneri vastavust nõuetele.

Eelnõuga kaotatav piirang, mille kohaselt võib taotleja olla üksnes positiivselt evalveeritud TA-asutus, Piirangu kaotamine annab kõigile parimatele tegijatele võrdsed võimalused esitada toetuse eesmärgi panustavaid projekte. Seda näitas ilmekalt ka 2024. aasta voor, kus asjaolu, et töövaldkonnas ei esitatud vooru ühtegi taotlust, on suure tõenäosusega tingitud sellest, et nimetatud valdkonnas ei tehta teadus- ja arendustegevust valdavalt ülikoolides. Positiivselt evalveeritud TA-asutused ei pruugi ka muudel põhjustel olla huvitatud sellistel konkurssidel osalemisest. Sellisteks põhjusteks võivad lisaks vastava (vaba) kompetentsi puudumise olla veel suhteliselt väike eelarve, halduskoormus jmt. See, kas uuringut teeb positiivselt evalveeritud TA-asutus või teadus- ja arendusasutus, kes ei ole Eestis positiivselt evalveeritud, ei taga automaatselt uuringu kvaliteeti või uuringu vastavust teadus-arenduskriteeriumitele. Need tagatakse muul moel (vt selgitusi allpool).

Määruse muudatus loob aluse teadus- ja arendustegevuse laiemale kaasamisele ning suurendab ülikoolide ja teiste teadus- ja arendusasutuste motivatsiooni arendada võimekust osaleda ka avaliku sektori tellimustes. Taotlejate ringi laiendamine innustab ka asutusi või isikuid, kes varem sellisel viisil toetust taotlenud ei ole, arendama koostöövorme ja tugevdama sidemeid akadeemiliste institutsioonidega, soodustades nii teadmispõhise poliitikakujundamise arengut kõigis Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi (edaspidi *MKM*) vastutusvaldkondades – mis on ka vooru loomise üks keskseid eesmärke.

Määruse alusel toetatakse jätkuvalt kõrgetasemelist teadus- ja arendustegevust. Kvaliteedinõuetes järeleandmisi ei tehta – määruse juurde kuuluvad hindamiskriteeriumid ja -juhend tagavad, et rahastatakse taotlusi, mille täitjad on teaduslikult pädevad ning uuringute tase on kõrge.

Järgnevalt esitame selgitused, kuidas on kõrgetasemeliste teadus- ja arendusprojektide elluviimine tagatud ka juhul, kui taotleja ei ole positiivselt evalveeritud teadus- ja arendusasutus:

1) teadus-arenduskriteeriumitele vastavust hinnatakse mitmes etapis, see algab juba teemade valiku ja formuleerimise käigus. MKM valib oma sisemise protsessi käigus välja teemad, mille kohta nad sooviksid uuringuid tellida. Peale teemade esialgset koondamist tehakse neile esimene TA kriteeriumite kontroll, jättes välja teemad, mida saaks tellida hankega. Selles protsessis osalevad MKMi ja ETAGi töötajad.

2) Taotluste hindamisel tagatakse projektide teaduslik kvaliteet muu hulgas järgmiste mehhanismidega:

- Täitjaks saab olla doktorikraadiga või sellele vastava kvalifikatsiooniga teadus- ja arendustöötaja või teadurina töötav doktorant, kellel on kehtiv tööleping taotlejaga.
- Määruse § 14 lõike 2 punktis 1 sätestatud hindamiskriteeriumis annab kavandatava uuringu teaduslik põhjendatus ja metoodika 30% koondhindest. Kriteeriumis saab maksimumhinne vaid juhul, kui uuringu idee on originaalne, teaduslik raamistik selge ning valitud meetodid sobivad parimal viisil püstitatud eesmärgi täitmiseks.
- Meeskonnale seatud nõuded on kõrged: maksimumhinnet saab vaid juhul, kui meeskonnal on vähemalt viis eelretsenseeritud publikatsiooni või intellektuaalomandi üksust.
- Toetame järelkasvu: lisapunkte saab doktorantide ja magistrantide kaasamise eest, kui nende lõputöö on otseselt seotud projektiga.
- Oleme kehtestanud hindamise lävendi: hindamisse ei võeta projekte, mis ei saavuta nõutavat miinimumpunktisummat kolmes põhikriteeriumis.
- Taotluste hindamisse kaasatakse kuus tunnustatud teadlast. Kolm neist osalevad hindamiskomisjonis ja lisaks kolm eksperti esitavad kirjaliku retsensiooni. Kõik eksperdid valib ETAG, kellel on parim ülevaade sobivast teaduslikust kompetentsist eri valdkondades. Ekspertid on kõik doktorikraadiga oma ala tunnustatud teadlased.

Kuna toetuse andmise puhul ei ole vajalik vormistada teadus-arenduserandi hinnangut, siis seda pole ette nähtud. Kui mõne taotluse puhul tekib kahtlus, kas tegu on teadus-arendustegevusega, tellib ETAG ministeeriumi halduskulude arvelt välise kirjaliku ekspertiisi. Piloteerimisfaasis tehakse seda Eesti Noorte Teaduste Akadeemia liikmetelt. See tagab adekvaatse ja objektiivse hinnangu, et rahastatakse vaid kvaliteetseid TA tegevusi.

5. Määruse rakendamisega seotud tegevused, vajalikud kulutused ja määruse rakendamise eeldatavad tulud

Määruse muudatuste rakendamisega ei kaasne otseseid kulusid riigieelarvele.

6. Määruse jõustumine

Määrus jõustub üldises korras.

7. Määruse kooskõlastamine

Määrus esitatakse eelnõude infosüsteemi (EIS) kaudu kooskõlastamiseks Haridus- ja Teadusministeeriumile ning Rahandusministeeriumile ning arvamuse avaldamiseks Eesti Teadusagentuurile.